

Hildegard von Bingen

Paus en keizer gaf ze raad, zieken genas ze, met profetische visioenen bekoort ze tot op beden de wereld. Hildegard von Bingen, een middeleeuwse kloosterlinge, tegelijk een uiterst veelzijdige vrouw. Ze schreef prachtige muziek, maakte intrigerende plantenboeken met recepten en liet geheimzinnige schilderijen maken. Middeleeuws was ze en non, maar ze was ook anders. De laatste jaren is ze populairder dan eeuwen daarvoor. Waarom vinden vrouwen (en mannen) in haar juist nu, rond haar 900ste geboortedag, een inspirerend voorbeeld?

DOOR FRANK FLIPPO

'Ga liggen in een groene weide. Ontspan je, haal diep adem en stel je voor dat alle groeikracht die in de wortels van het gras zit en ook alle groeikracht die in de andere gewassen in de weide zit, in jou overgaan, beleef het doortrommen van die groeikracht met hart en ziel en ervaar hoe het je verkuikt'.

Het klinkt eigentijds, maar het komt rechtstreeks uit de middeleeuwen.

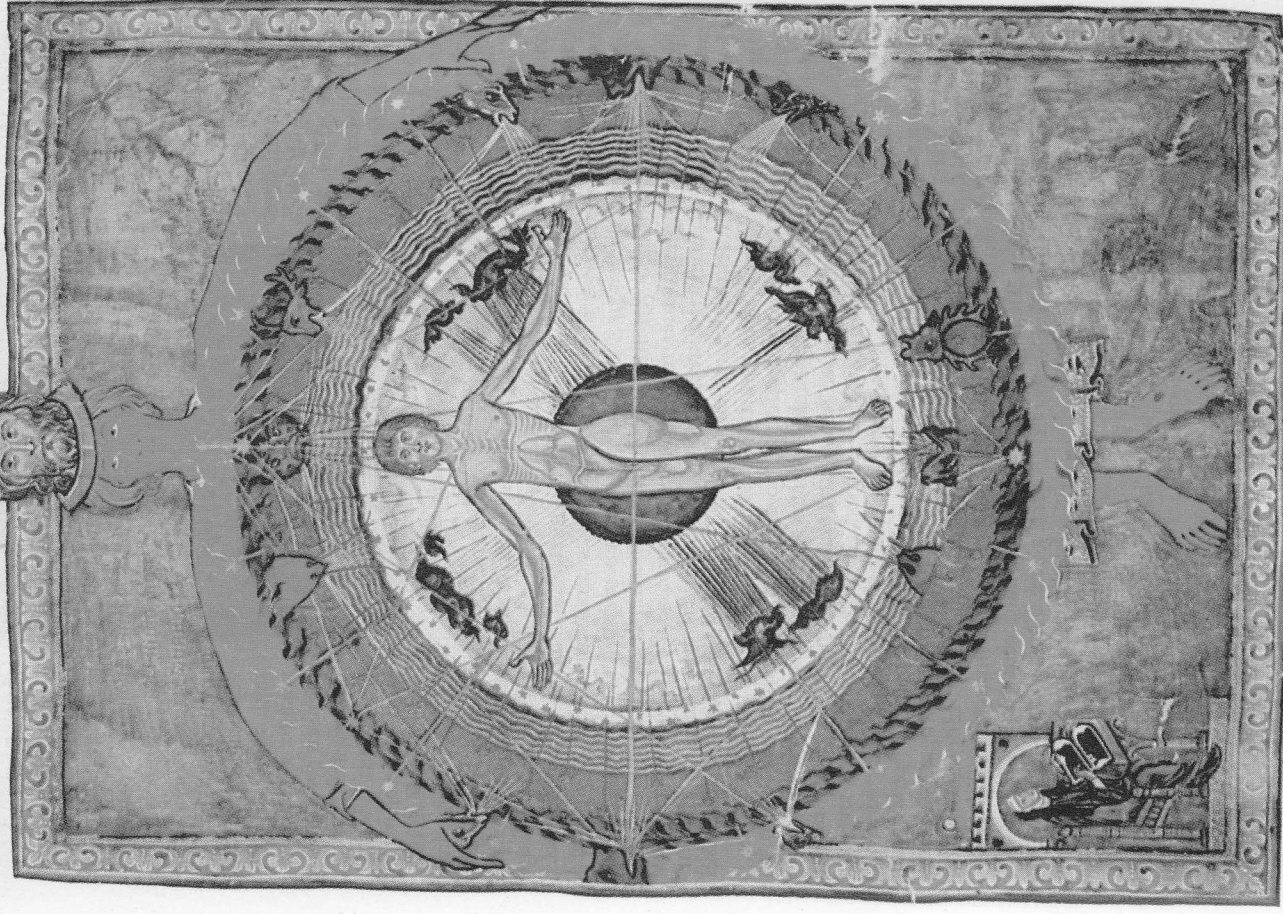
'Er zouden geen dorre gebieden op aarde zijn, als de mens met de bron van de kiemkracht, God, verbonden was gebleven.'

Alweer een uitspraak uit het romantische Rijndal, vlakbij de Lorelei en het sprookje van de zeven gouden betovers, de koningsdochters, waar een oude ruïne staat. Hier is het. Hier op de Rupertsberg stond het klooster van Hildegard von Bingen. Hier ontving zij de ingevingen van de Allerhoogste, terwijl haar omgeving verbijsterd haar visioenen beluisterde. Een vallei rijk aan herinneringen. Zij schiepen een buitengewoon lieflijk en kunstzinnig kader voor Hildegard.

Het gebeurde allemaal zo'n 900 jaar gele-

Scivias

De kosmische mens: de mens centraal, de godheid houdt het rad in handen.

den. Een venster opende zich in de stralend blauwe hemel van het Rijnland, en 'het levende licht' viel op Hildegard van Bingen. Het inspireerde haar tot een groots, kosmisch visioen. Veertig jaar lang werkte zij aan een oeuvre dat in deze dagen wordt herontdekt. Niet alleen visionen. Als benedictijner non was zij een van de eerste Duitse artsen van berekenen.

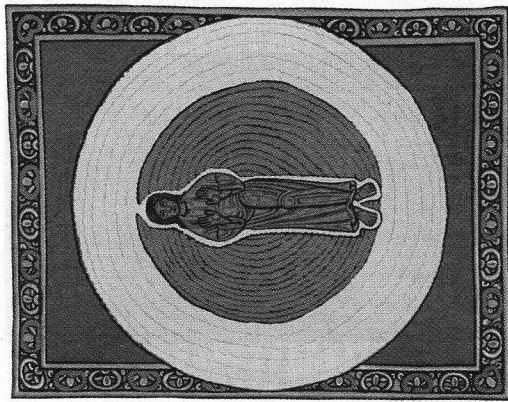
Nu de twintigste eeuw ten einde spoedt, herleeft zij. Hildegard-concerten, Hildegard-theater, Hildegard-scholen voor natuurgeneeswijzen en talloze publikaties over haar tijdloze boodschap.

Hildegard werd geboren in 1098 bij Mainz, als tiende dochter uit een adellijk gezin. Als driejarige kreeg zij haar eerste mediamieke ervaring: 'ik zag een licht waardoor mijn ziel in beweging kwam. Omdat ik nog zo jong was, kon ik er niet over spreken'.

Tussen de uitgestrekte bossen en wijnbergen bij het Rijnland groeide ze op. De tweede keer was ze ongeveer vijf. Samen met moeder keek ze naar een kalverend rund. 'Kijk eens naar het mooie kleine kalfje in de koe,' riep ze ineens. 'Het is wit, en heeft vlekken op voorhoofd, voeten en rug.' Even later kwam het ter wereld. Het zag er precies zo uit.

GEKOESTERD DOOR EINDELOOS GEDULDIGE MONNIKEN

Op haar achtste verliet Hildegard haar geboortehuis: ze werd toevertrouwd aan Jutta, moeder overste in de nabijgelegen Abdij van Disibodenberg. Een variant op de kosterschool.

Het Trinitasvisioen

Ouders deden dat vaak in die tijd. Als ze hun kind moeilijk zelf aandacht konden geven, mocht de Kerk het overnemen. Hildegard groeide op en bleef af en toe 'dingen' zien. 'Tot mijn vijftiende vertelde ik wat ik zag, maar steeds vaker vroegen mensen waar ik die wijsheid vandaan had.' Hildegard wist het niet, Hildegard Zag.

'Zie jij dat ook?' vroeg ze dan aan Jutta. Maar Jutta zag niets. Na ettelijke malen haar hoofd te hebben gestoten, zag Hildegard in, dat zij de enige was. Voor het eerst voelde zij zich eenzaam, onbegrepen. Nu ze had ontdekt dat ze zienares was, begreep ze ook dat ze moest oppassen.

Mensen dachten vaak dat visioenen werden ingeblazen door duivelse luchtgeesten...

Ze werd voorzichtiger, maar in al haar spontaniteit kon ze niet beletten dat ze soms dingen noemde die nog niet gebeurd waren. Er vielen dan bedremmelde stiltes. Hildegard werd langzaam aan stiller. Ze leed onder haar zelfopgelegde zwiijgplicht, ook lichamelijk, want Hildegard, die lichaam en ziel onverbreekelijk verbonden zag, had een sterk psychosomatisch gestel. Ze was altijd al een huilerig, ziekelijk kind geweest. De schoot van het klooster bood het kwetsbare meisje de bescherming die ze nodig had om spiritueel te groeien. Gekoesterd door eindeloos geduldige monniken, veilig in Jezus' armen, kon Hildegard haar 'stemmen' verzoenen met de mystiek van het christendom. Jutta raakte geboid door de visioe-

nen die haar pleegdochter haar vertelde, en nam Volmar in vertrouwen. Volmar was een erudiete monnik die in hetzelfde klooster woonde.

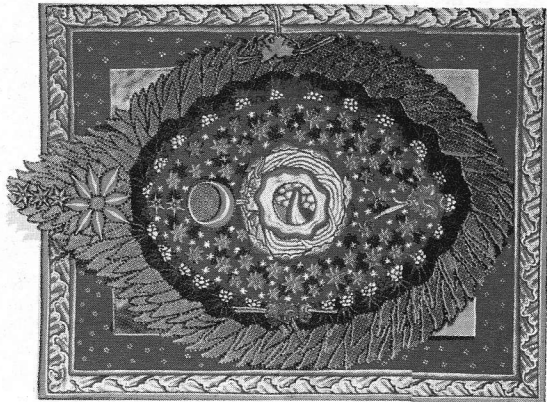
Spoedig na hun eerste ontmoeting werden Volmar en Hildegard vrienden. De schrijvende monnik werd Hildegards biechvrader en toeverlaat en bleef dat tot zijn dood, dertig jaar na dat moment.

Hildegard stortte haar ingevingen uit en Volmar schreef het op in vlekkeloos Latijn. Een bekende prent toont Hildegard met wastafeltjes in haar handen. Hemelse regenbogen bereikden haar opgeheven gezicht. Vlakbij haar, in een soort biechtstoel, zit Volmar te schrijven.

HET EERSTE VISIOEN

De jaren verstrijken en langzamerhand wordt Hildegard toonaangevend. Als Jutta overlijdt in 1136, volgt Hildegard haar op. Moeder Overste is zij nu, en vrijer dan ooit. Ze loopt tegen de veertig, en nu pas begint haar persoonlijkheid zich te ontploegen. Spoedig krijgt ze haar eerste grote visioen: 'In het jaar 1141 kwam vanuit de open hemel een vurig licht met bliksemschichten. Het doorstroomde mijn hoofd en doorgloeide mijn hart en borst met een vlam, die niet verbrandde, maar aangenaam verwarmde, zoals de stralende zon.'

En ineens vatte ik de betekenis van de psalmen en de heilige boeken. 'Maar ik weigerde het op te schrijven, omdat ik al die tijd bleef twijfelen. En Gods gesel wierp mij op het ziekbed en trof mij met talloze kwalen.'

Visioen van de Kosmos

Die verdwenen, zo gauw ik alles opschreef.'

De komende tien jaar zal ze beginnen haar wonderbaarlijke ervaringen te boek te stellen.

Haar eerste boek heet *Scivias* (Ken de wegen des Heren). Hildegard krijgt het gedrukt; ze gaat reizen, correspondeert, muziek componeren en prediken. De late bloem ontkluikt.

DE PAUS CITEERT UIT HAAR EERSTE BOEK

De Synode (kerkvergadering) van Trier in 1147 brengt haar op weg. De kathedraal gonst van kerkelijke voornameheid; tussen alle gewichtige mannen beweegt zich bijna onopvallend een fragile vrouw in een eenvoudige kleed. Zij zal de meest gedenkwaardige bezoeker worden. Groot was de verbazing toen de paus begon te citeren uit het eerste deel van *Scivias*, met de inkt nog nat. De paus las goedvol voor en gaf er gelijk een uitleg bij.

Hildegard was gered; voor de rest van haar leven zou haar werk de krans dragen van pauselijke goedkeuring. Na de synode schreef de paus zijn eerste brief aan haar: 'wij hebben bewondering, mijn dochter, meer dan bewondering... 'men zegt dat jij talrijke geheimen ziet en verklaart.' Het pauselijke fiat brengt de katholieke wereld in beweging: uit verre streken stromen pelgrims naar de Disibodenberg. 'Ik ben maar een *pauperula femina*, een armzalige vrouw,' zegt Hildegard. Mijn gave komt van God, niet van mezelf. Zoals dat vaak gaat, doet dat niets aan haar af. Het versnelt de weg naar haar heiligverklaring.

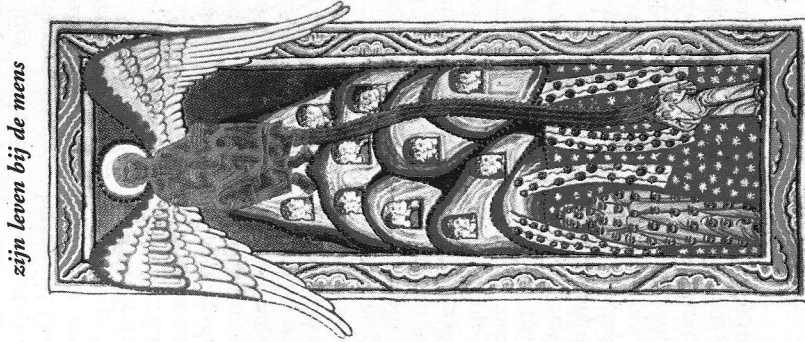
Haar nieuwe status vraagt om een ander huis: Hildegard krijgt een groter klooster op de Sint Rupertsberg, zond der monniken. De broeders op de Disibodenberg zien haar met schrik vertrekken. Hun aanzien zal dalen, een aantal monniken neemt dat niet en er breken ruzies uit. Hildegard wordt doodziek en ligt al die tijd 'zwaar als een steen' op bed. Maar de verhuizing gaat door.

Haar vestiging op de Rupertsberg luidt het begin in van een overstelpende reeks activiteiten.

EEN MYSTIEK GENEESBOEK VOOR DE GEEST

De reizen die zij tussen haar ziekteperiodes ondernam, brachten haar in grote delen van Europa. Zo raakte haar faam als prediker en genezer wijd en zijd bekend. Intussen verscheen het ene na het andere boek van haar hand.

De licht-uitstralende Vader brengt zijn leven bij de mens

In 1158, op haar zestigste, kwam haar tweede grote visioen, 'een geweldig en wonderbaarlijk Schouwen'. Acht jaren lang besteedde zij aan het uitwerken ervan. Talrijke wijze antwoorden en raadgevingen putte zij uit deze mysterieuze bron.

'De geneeskracht van vele dingen werd mij geopenbaard. Ondanks mijn vele kwalen zette ik door en ik stelde alles op schrift'. Het *Boek van de Levenskrachten* kwam eruit voort: vijfendertig gevaaren die de ziel bedreigen, vijfendertig deugden als tegenwicht. Een mystiek geneesboek voor

de geest. Ook haar Kosmos-boek ontsproot aan dit visioen.

In dit *Liberium Operum* beschrijft zij 'de eeuwige schoonheid van Gods schepping, hoe het heelal is opgebouwd en welke ritmes horen bij de natuur en het leven'.

HOE CELIBATAIR WAS HILDEGARD?

Haar grote creativiteit wortelde in de periodes dat ze visioenen had en stemmen hoorde. Ze werd dan 'als een veertje opwaarts geheven'. 'Bijna lichaamloos' ontving zij haar extatische ervaringen. Hoe lichaamloos ook, niet alle visioenen zijn vrij van erotiek. Het maakt Hildegard tot een echte, levende vrouw, het tegendeel van een steriele kloosterling.

In een ervan beschrijft ze hoe haar kleren vaneengereten worden tot zij geheel naakt staat. Vervolgens wordt zij gekastijd door duivels. De gesel-

gen gaan vergezeld van glibberigheid, rook, warmte. Overal kronkelen slangen in het rond. Haar omschrijvingen zijn fel, maar staan ook bol van hartstocht. Seksuele extase is hier niet ver meer.

Hildegard was zich hier vermoedelijk van bewust. Zij was er de vrouw niet naar om seks en erotiek voortdurend te verdringen. Ook hierin toonde zij zich verlichter dan de vroede vaders in haar kerk. Hoe celibatair was Hildegard? Helaas vermelden de bronnen hier niets over.

De afbeelding die zij naar aanleiding van haar Kosmisch

Visioen liet vervaardigen, spreekt in dit verband boekdelen. De overeenkomst van haar Kosmisch Beeld (zie *afbeelding blz. 83*) met een vrouwelijk geslachtsorgaan is duidelijk. 'Oorsprong der wereld', zo noemde schil-der Courbet het. Hildegard zegt het bijna hetzelfde als ze spreekt over haar visioen: 'datgene waar alles uit voortkomt', 'alomtegenwoordige hoop en vruchtbaarheid in de natuur'. De mens als middelpunt, letterlijk. Elders haalt ze zelfs expliciet de vrouwelijke geslachtsopening aan, voorgesteld als symbolische poort en mysterieuze, donkere plek waar Schepping plaatsvindt. Gekoppeld aan deze poort, deel van het goddelijke is het ei: het eeuwig kiemende. Door de baarmoedermond aanschouwt de mens voor het eerst het licht. Dat juist een non deze woorden opschrijft, getuigt van grote moed.

Tot zover de vleeslijke overeenkomsten, want Hildegards beeldspraak is nooit uitsluitend aards. Zij omvat altijd gelijktijdig de sferen van het hemelse. Diezelfde baarmoederlijke tekening bijvoorbeeld is omgeven met beweeglijke donderwolfsjes: het is de zone van het zwarte vuur. Het is een hemelsfeer waarvan uit hagel-

RECEPTEN EN TIPS VAN HILDEGARD

- Tegen melancholie. Oorzaak: slecht geëlimineerde zwarte gal. Resultaat: slecht humeur, slechte stofwisseling, depressie, jicht en woedeuitbarstingen. Depressie ontstaat door slecht verwerkt leed, dat is psychisch gif. Remedie: een combinatie van salie en roos; salie kalmeert, roos verheugt.
- Spelt is de meest evenwichtige graansoort, onverwachte mensen kunnen beter spelt eten dan tarwe of rogge. (Uit recente analyses blijkt dat spelt inderdaad alle nodige vitamines bevat.)
- Kastanje werkt versterkend.
- Venkel stemt joviaal, geeft een gezonde gelatiseerde kleur en een goede spijsvertering.
- Appel is in elke vorm profijtelijk.
- Lelies verblijden.
- Lavendel stemt zuiver en scherp.
- Heb je vermoeide, 'lege' hersenen: maal dan tijm tot poeder, meng dat met mel en water en bak er koekjes van. Ze maken het hoofd beter. Of, gelijke delen notmuskatoet, kaneel en kruidhagel mengen met bloem en water, voor hetzelfde effect.

teksten typisch middeleeuws.

De inhoud daarentegen wijkt sterk af van de gewone middeleeuwse zienswijze en past heel goed in, bijvoorbeeld, 1998.

VROUWEN WORDEN ZIEK ALS ZE NOOIT EENS EEN MAN HEBBEN

Liefde en seksualiteit zagen we al in haar visioenen. Ook los daarvan schreef ze er veel over: 'Liefde is de grote oerkracht die alle handelingen aanstuurt, een mens heeft die broodnodig.' Ze zegt letterlijk: 'Mannen die nooit een vrouw krijgen, blijven even kleurloos als een dag waarop de zon niet schijnt'. En: 'Vrouwen worden ziek als ze nooit eens een man hebben'. Het samenzijn van man en vrouw is een ondeelbaar proces, te vergelijken met koken. De hele stofwisseling, ook de coïtus is een soort koken. Sperma is het kookproduct van het mannelijk bloed. Tijdens de slaap kookt het lichaam levensenergie. Embryo's ontwikkelen zich in een 'kokend hete brand der elementen' in het vrouwenlichaam.

Dingen die je samen in een pan op het vuur laat sudderen, beïnvloeden elkaar. Man en vrouw nemen al vrijdend dingen van elkaar over. Zelfbeheersing belemmert dan alleen maar. Hartstocht mag. In seks mag je je hoofd verliezen. Je grootste waarde schuilt niet in je hoofd, maar in je hart. Niet in denken, maar in voelen.

HILDEGARDS MUZIEK

Muziek schreef Hildegard voor haar medenon-

BLOESEM REMEDIES

NEDERLAND
POSTBUS 6139
5960 AC HORST
TEL: 077-3987826
FAX: 077-3987827

Groothandel in essentiële oliën en bloesem remedies.

Essentiële oliën.

Basis-oliën.

Verstuivers

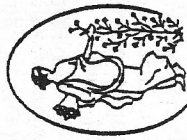
met ess. oliën.

Massage oliën.

Maceraten.

Hydrolaten.

Aromalampen.

PRIMAVERA life

pure vreugde in het leven

Holos

Academie voor Holistische Massage therapie

Reeds 10 jaar het gerenommeerde adres.

Zelfstandig werken als massagetherapeut?

Diverse deeltijd HBO beroepsopleidingen:

4-jarige opl. tot Holistisch Massage therapeut

2-jarige opl. tot Holistisch Reflexzonetherapeut

1-jarige opl. tot Holistisch Masseur

Bij- en nascholingscursussen

Vraag een uitgebreide studie- of programmagids aan.

Wildenborch 1, 1112 XB Diemen Tel.: 020-695 44 55

SCHOOL voor HOMOEOPATHIE

Amersfoort

Part-time beroepsopleiding klassieke homoeopathie

(erkend door de NVKH)

Van onze brochure wordt u wijzer dan van een advertentie; van een zaterdag meelopen op onze school nog veel meer.

2 aparte cursussen voor hobbyisten en homoeopaten

DIEREN EN HOMOEOPATHIE

Inf: Mieke Vermeulen, 0229-544070

nen. 'ik heb geen enkele muzikale opleiding', zei ze. Toch, een heden-dagse luisteraar herkent het onmiddellijk als Gregoriaans. Introspectief, niet gemaakt op verrassende muzikale effecten. Hildegards liederen klinken binnen deze beperkingen toch relatief dansend en licht. Middeleeuwers hoorden het verschil direct.

Er zijn 77 stukken teruggevonden, samen de 'Symfonie-harmonie van hemelse openbaring', in Hildegards woorden. Een muzikaal-spiritueel

HILDEGARD-CD'S

Naast klassiek geschoolde middeleeuwse ensembles wierp ook de New Age-musiek zich op Hildegards muziek. Veelal met drumsynthetizer. Daar zou Hildegard van op hebben gekeken, want in haar tijd was het woord meester over de muziek en bepaalde de woordlengte het metrum. De muziek had wel ritme, maar geen dwingende maatsoort. Hieronder enkele cd's gewijd aan Hildegards muziek.

Gothic Voices: A Feather on the Breath of God (Hyperion). De oer-Hildegard die - in 1981 opgenomen voor een klein kerkenspubliek - tot verbazing van de marketeers een hitje werd.

Met de diva van de Oude Muziek, Emma Kirkby, **Sequentia** komt de eer toe Hildegard te hebben ontsloten voor het grote publiek. Ook deze experts van muziek tussen 1100 en 1300 waren er al vroeg bij. **Symphonice** uit 1985 is nog leverbaar. De recentere opnames

Canticos of Ecstasy, Voice of the Blood en O Jerusalem waren een doorbraak naar het grote publiek. **A Vision of Paradise** is de verzamel-cd, getrokken van dit trio. Voor mij stelt **Sequentia** met de mooiste stemmen uit de Oude Muziek-scene de standaard. Niet te overtreffen, moeilijk te evenaren. Alle **Sequentia**-cd's verschijnen op BMG.

samengaan (*Seelische Zusammenklang*) van mens, hemel en aarde. Haar liederen daalden spontaan af, net als andere ingevoingen. Nonnen zagen haar urenlang zingend rondlopen in de kloostergangen, 'waarbij een onbeschrijflijk schijnsel haar hoofd omstraalde'.

Als je de klanken omrekent volgens de Kabbala, de joodse mystieke getalenteleer, krijg je 'de letters van Gods geheime naam'. De klanken waren de hemel, de gezongen teksten de mens.

Anonymus 4 is een vierkoppig vrouwenensemble dat in Amerika uiterst goede zaken doet met middeleeuwse muziek. Door hun engelachtige benadering gaan al hun cd's een beetje op elkaar lijken ('engelmoeheid'), maar **11.000 Virgins** (HMF) komt zeker in de buurt van **Sequentia**. Ook achter **Celestial Light** (Telarc) staan vier vrouwen, maar hier gaat het naast authentieke muziek ook om eigentijdse composities op teksten van Hildegard, het spiritueel icoon voor onze twintigste-eeuwse oren.

Marcel Pérès benadert muziek altijd in zijn liturgische context van mis of - zoals bij Hildegard - heilige officie, waarvoor de composities uiteraard ook bedoeld waren: Hildegard schreef gebruiksmusiek voor het klooster.

Onopgesmukt en in een veel aardere (lagere) ligging dan alle bovenstaande opnames, komt in **Laudes de Sainte Ursule** (HMF) het klooster het meest tot leven. Alle bovenstaande muziek is puur vocaal. Het **Ensemble für frühe Musik Augsburg** voegt her en der instrumenten als blokfluit, vedel, harp en psalter toe. Ook wisselen mannen en vrouwen elkaar af. Hildegard schreef inderdaad zowel voor het vrouwen- als voor het mannenklooster. De onderliggende drone (aanghouden gezongen basoon als bij een doedelzak) zorgt voor extra afwisseling. Of zangers en zangeressen vroeger in het klooster wer-

kelijk duetjes zongen, is de vraag, maar mooi klinkt deze afwisseling van cd wel. Een aanrader voor wie zijn of haar Hildegard wat gevarieerder wil. (**Celestial Stairs**, Christophorus) Hetzelfde geldt voor **O Nobilissima Viriditas** (Champeaux, import Clavicenter). Catherine Schroeder zingt alle werken solo met een prachtige, lage sonore stem en laat zich begeleiden op klokken, vedel en zelfs ney (Turkse rietfluit). Het resultaat is prachtig en meditatief.

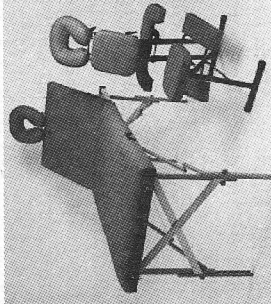
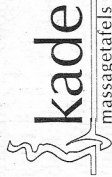
Ook de zangers en zangeressen van **Vox Anima** namen onlangs het genoemde **Ordo Virtutum** op (Et'cetera). In tegenstelling tot de gedistantieerde, wat afstandelijke zang van de andere ensembles, klinkt hier beleving door, maar dit Spel der Deugden is dan ook een toneelspel. Ook van moosingerij is absoluut geen sprake. Spaarzame instrumentatie en op gehoor getrimme viceerde harmonieën verlichten de muziek. **Vision** sloeg in 1994 in als een bom in het normatieve Oude Muziek-wereldje. Emily Van Avery 'ging vreemd' met New Age-musicus Richard Souther. Met synthesizer en een stevig ritme van bas en slagwerk en af en toe handklap zet Vision een hele swingende Hildegard neer (EMI). **Richard Souther** herhaalde zijn kunststukje onlangs met **illumination**, nu voor Sony.

WIM VAN DER ZWAN

AL 9 JAAR FABRIKANT EN LEVERANCIER gespecialiseerd in houten behandelingstafels

Koffiemodellen vanaf 12 kg. Speciale voertreflexstafels. Diverse uitvoeringen mogelijk. Sinds '94 importeur van de 'Easy Chair' massagestoel. Een ergonomisch ontworpen toestel met vele instelmogelijkheden, stabiel en maar 7 kg. Deze inklapbare stoel is geschikt voor behandeling van nek, schouders en rug... voor binnen of buiten uw praktijk. - Wij verzorgen ook workshops On-site stoelmassage.

Bel of schrijf voor informatie:
Vespuccistraat 42, 1056 SW Amsterdam
tel./fax 020-6897771.

Mens en Intuïtie

Spiritueel groeien met beide voeten op de Aarde --- Intuïtie serieus nemen zonder serieus te worden --- praktisch werken met aura's en chakra's --- Dat doe je bij Mens en Intuïtie!

Cursussen Intuïtieve Ontwikkeling en opleidingen Healing en Reading.
Het programma is ontwikkeld door Linda Keen (auteur van het boek Intuïtieve Ontwikkeling) en Aart de Waard.
Plaats: Weverssingel 11, Amersfoort en Luybenstraat 3, 's Hertogenbosch
Aanvang: december, maart en september
Bel voor vrijblijvende inlichtingen op werkdagen tussen 13.00 - 17.00 uur:

033 - 4758403E-mail: menseinint@freemail.nl
**WHALU & LOCO
NEPALESE IMPORT**
Een waaier van Nepalese schoonheid

Boeddha beelden
Klankschalen
(keuze uit 250 stuks)
Rituele voorwerpen
Kunst

Thang-ka's
(Yoga) Kleding
Rugzakken e.d.
Madaal & Tabala drums
101 cadeau-artikelen
Klitteband sandalen

Emmastraat 29 - 6881 SN Velp
Tel 026-3621884
's Maandags gesloten
Vrijdags koopavond

ZOJUIST VERSCHENEN
**Twee vleugels van
dezelfde vogel**

De dood in het leven van Anneke

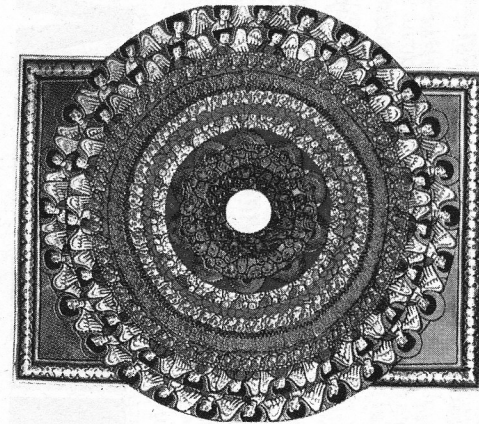
Een beeldverslag van Michiel Wijnbergh (foto's) en Yocke Nagel (tekst).

Prijs: ca. f 39,90/BF 790 ISEN 90 6038 416 4

*Indrukwekkend interview
in Onkruid nr. 119*

Indigo

Postbus 851 3700 AW Zeist, tel 030 69 24 953 fax 030 69 32 304

Samen zijn ze hemel en aarde. Meestal is die mens een vrouw, vaker dan in haar andere werk.

HEILIGE HEKS

Het groen van de natuur noemt de zij 'O sancta viriditas', o heilig groen, waarvan de hele kosmos is doortrokken!

Viriditas zit in alles: en komt rechtstreeks van God: het is kiemkracht van het groeiende kind, de rijpingskracht in herfstvruchten, de wekker van nieuw leven in het voorjaar. 'Gods groene vinger', werkzaam in alles. De kern van Hildegards boodschap is ten enen male positief: bouw op, laat groeien, en in het opbouwen en verzorgen groei je zelf.

In haar *Lebensbejahung* omarmde ze bijna alles wat het volksgeloof meebracht. Hierin bouwt zij voort op de kruidenvrouwen of priesteressen bij de prehistorische volken.

Haar natuurboeken staan ook vol fabeldieren, ze zijn zelfs verwerkt in recepten. Bijvoorbeeld tegen blaas en nierstenen: 'stukken geronnen drakenbloed een uur in water weken. Dan dat water opdrinken...' Haar recepten grenzen aan hekserij: tegen koortsrillingen schreef zij een levende muis voor. Of: "was de abruinwor- tel met schoon

water en leg hem zo in bed dat je zweet hem verwarmt, dan kan hij zijn krachten op jou overbrengen. Zeg dan: 'Heer, die mensen schiep uit aarde, hier leg ik diezelfde aarde, die nooit gezondigd heeft, bij mij, opdat mijn zondige lichaam de vrede hervindt die het zelf ooit kende.'

Haar geneesboeken lezen betekent: sprokelen en struinen in de kruidentuinen van het volksgeloof, zoals ze dat zelf ook deed; kies wat van je gading is en laat staan wat je minder bevalt.

Regeert in de visioenboeken de goddelijke ingeving, hier is de magie aan het woord.

Het zijn boeken vol wetenswaardigheden. Al verschillen ze sterk van haar overige werk, toch maken ze deel uit van een samenhangend oeuvre. Natuurgenезers verbinden lichaam en geest, anderen trekken die uit elkaar. Lichaam en ziel horen zo sterk bij elkaar, zei Hildegard, 'dat de doden naar hun lichaam terugverlangen als naar een geliefd kledingsstuk'.

Zonder haar status als heilige non was ze beland op de brandstapel, met boeken en al. Als heks kon je in de twaalfde eeuw maar beter non zijn.

Hildegard sterft op haar eenentachtigste. ■

HILDEGARD-BOEKEN

Ety Mulder: *Hildegard, een vrouwelijk genie in de late middeleeuwen*, Ambo Baarn 1982.

Régine Pernoud: *Hildegard van Bingen De Prom* 1995.

Ingrid Riedel: *Hildegard van Bingen, Profetes van kosmische wijsheid*, Ten Have, Baarn, 1996.

Louis A.M. van den Bercken: *Hildegard van Bingen*, Ankh Hermes Deventer, 2e druk 1996.

idem: *De universele geneeskunst van Hildegard van Bingen*, Ankh Hermes Deventer, 2e druk 1997.

Fr. Henri Boelaars o.s.b.: *De Ariadne draad van een monnik, een halve eeuw meditatieve omgang met Hildegard van Bingen*, Kok Kampen 1997.

Wighard Strehlow: *Hildegard van Bingen kookboek*, Fontein Baarn 1997.